

Список використаної літератури

1. Закон України Про судову експертизу, від 25.04.1994 р. № 4038-XII;
2. Кримінальний Кодекс України, від 05.04.2001 р. № 2341-III;
3. Кримінально-процесуальний Кодекс України, від 13.04.2012 р. № 4651-VI;
4. Цивільно-процесуальний Кодекс України, від 18.03.2004 р. № 1618-IV;
5. Кодекс адміністративного судочинства України, від 06.07.2005 р. № 2747-IV;
6. Господарський процесуальний кодекс, від 06.11.1991 р. № 1798-XII;
7. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та проведення судових експертиз, затвердженої Наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. №53/5;
8. Методики по проведенню судових експертиз по спеціальності 11.1 “Дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності”, які знаходяться в реєстрі методик проведення судових експертиз за реєстраційними кодами 11.0.01; 11.0.02; 11.0.03; 11.0.04; 11.0.05; 11.0.06; 11.0.07; 11.0.08; 11.0.09; 11.0.10; 11.0.11; 11.0.12; 11.0.13; 11.0.14; 11.0.15; 11.0.17; 11.0.18; 11.0.19; 11.0.20; 11.0.21; 11.0.22; 11.0.23; 11.0.24; 11.0.25; 11.0.26; 11.0.27; 11.0.28; 11.0.29; 11.0.30; 11.0.31; 11.0.32; 11.0.33; 11.0.34; 11.0.35; 11.0.36; 11.0.37; 11.0.38; 11.0.39; 11.0.41; 11.0.42; 11.0.43.

Резюме

В статье перечислены задания, вопросы, объекты исследования, методы, приемы и способы исследования при проведении судебно-экономической экспертизы.

Summary

Forensic accounting examination's tasks, issues, investigating objects, methods, techniques and instrumentals are being observed in the article.

І.О. Савченко, зав. відділення
С.І. Глущенко, судовий експерт

Сумське відділення Харківського НДІ судових експертиз

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ В ЕКСПЕРТНІЙ ПРАКТИЦІ МЕТОДИК ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ

Належний рівень експертного забезпечення правосуддя в Україні неможливий без розвитку теоретичних основ судової експертизи, розробки нових та вдосконалення існуючих методик експертних досліджень з метою впровадження результатів наукових розробок в експертну практику. Питанню методичного забезпечення судово-експертної діяльності в Україні останнім часом приділяється значна увага. Його актуальність пов'язана з необхідністю оптимізації використання спеціальних знань у судочинстві для уникнення можливих експертних помилок і, як наслідок, виключення помилкових судових рішень.

Слід відмітити, що методичні підходи кожного роду та виду експертизи специфічні і визначаються природою досліджуваних об'єктів

і питаннями, які ставляться на вирішення експертам певної спеціальності. У даній статті розкриємо питання щодо проблем застосування методик при проведенні судово-економічних експертиз.

На даний час у Реєстрі методик проведення судових експертиз зареєстровано 65 методик по проведенню економічних експертиз, які у своїй більшості розроблені на підставі норм законодавчих та правових актів, чинних на час створення методики.

Одним з основних завдань судово-економічної експертизи є визначення відповідності вимогам діючого законодавства відображення в бухгалтерському та податковому обліку фінансово-господарських операцій підприємств, установ та організацій, що потребує проведення аналізу різноманітних норм та правил. Так, наприклад, відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, з 01.01.2011 року регулює Податковий кодекс України, в якому прописано новий порядок розрахунку податків та зборів, правові засади застосування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності, змінено порядок адміністрування податків та зборів. У 2010 році прийнято Закон України “Про здійснення державних закупівель”, яким змінено правові та економічні засади здійснення закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти. При проведенні судово-економічних експертиз експерту необхідно одночасно дотримуватися норм діючого законодавства та наукових положень зареєстрованих методик, які на час проведення експертизи можуть не відповідати один одному, а інколи навіть суперечити. Внаслідок внесення змін до законодавчих актів іншим стає і алгоритм проведення експертних досліджень, змінюється перелік об’єктів дослідження. Розглянемо окремі випадки на прикладах.

У Реєстрі методик проведення судових експертиз зареєстрована “Методика експертного дослідження документів щодо використання бюджетних коштів при закупівлі товарів, робіт і послуг” (реєстраційний номер 11.0.28, рік створення — 2005) [1]. У зазначеній методиці передбачено, що експерту-економісту при вирішенні питань щодо нормативного обґрунтування використання державних коштів при закупівлі товарів, робіт і послуг у межах його компетенції необхідно дослідити відповідність наданої тендерної документації, яка готується замовником, вимогам законодавства, документальну обґрунтованість відповідності тендерної пропозиції конкретному предмету закупівлі, економічну доцільність визначення переможця та законодавчі підстави для відхилення інших тендерних пропозицій. Тобто, в межах судово-економічної експертизи визначено алгоритм проведення дослідження

щодо дотримання підприємствами, установами та організаціями вимог законодавства, що регламентує проведення закупівлі товарів (робіт та послуг). Відповідно до Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26 грудня 2012 р. № 1950/5 [2], вирішення питань стосовно дотримання комітетами з конкурсних торгів вимог законодавства, що регламентує проведення закупівлі товарів (робіт та послуг) за бюджетні кошти, не належить до завдань економічної експертизи.

Отже, враховуючи істотні зміни в законодавчих актах, що регулюють порядок здійснення закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти, а також зміни до Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, “Методика експертного дослідження документів щодо використання бюджетних коштів при закупівлі товарів, робіт і послуг” потребує перегляду та вдосконалення.

Інший приклад пов’язаний з необхідністю доопрацювання розробленої в 2004 році “Методики вирішення експертних завдань з питань визначення вартості майна підприємств, що приватизуються, та часток у цьому майні власників, що виділяються” (реєстраційний номер 11.0.23) [3]. У даній методиці детально прописані особливості виконання економічних експертиз щодо розрахунку вартості частки майна господарських товариств, що підлягає виплаті учаснику при його виході з товариства. При проведенні розрахунків вартості частки майна господарських товариств в методиці використовуються дані про балансову вартість майна на дату виходу учасника з товариства.

Однак судова практика внесла певні корективи в суть питань, що ставляться на дослідження експертизи по даній категорії справ. А саме: в рекомендаціях Президії Вищого господарського суду України “Про практику застосування законодавства у розгляді справ, що виникають з корпоративних відносин” від 28 грудня 2007 р. № 04-5/14 [4] зазначено, що будь-який учасник товариства має право вимагати проведення з ним розрахунків, виходячи з дійсної (ринкової) вартості майна товариства. Враховуючи зазначені рекомендації судами на вирішення судово-економічної експертизи все частіше ставиться питання щодо визначення вартості частки майна господарських товариств, що підлягає виплаті учаснику при його виході, з урахуванням саме ринкової вартості майна. Вирішення даного питання потребує проведення комплексних експертиз із залученням експертів-будівельників для визначення

ринкової вартості нерухомого майна, а також експертів-товарознавців та автотоварознавців для визначення ринкової вартості рухомого майна. Розрахунки, що проводяться експертами-економістами, ускладнюються необхідністю коригування показників балансу на суму перевищення ринкової вартості майна над його балансовою вартістю. Відповіді на питання яким чином необхідно проводити дані розрахунки зареєстрована методика не дає.

Ще одна проблема, що виникає при проведенні судово-економічних експертиз, пов'язана з невідповідністю орієнтовного переліку питань, що пропонуються в методиках, основним завданням економічної експертизи, наведеним в Науково-методичних рекомендаціях з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, в редакції наказу Міністерства юстиції України від 26 грудня 2012 р. № 1950/5 [2].

Як приклад, можна навести розроблену в 2007 році “Методику проведення судово-економічних досліджень з питань, пов'язаних з визначенням розміру недоодержаного прибутку та інших витрат” (реєстраційний номер 11.0.41) [5]. У зазначеній методиці запропоновані наступні питання:

- Який розмір збитків (упущеної вигоди) було завдано суб'єкту підприємницької діяльності (СПБ) унаслідок невиконання договірних зобов'язань відповідачем (назва) за договором (реквізити) за зазначений період?
- Визначити розмір упущеної вигоди підприємства від дій інших осіб, які здійснюють протидію виконанню фінансово-господарської діяльності підприємством.

Відповіді на дані питання потребують встановлення фактичних обставин справи та надання оцінки наслідків певних дій або ухилення від виконання дій, що виходить за межі компетенції судового експерта. При цьому, в Науково-методичних рекомендаціях з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень одним з основних завдань експертизи документів про економічну діяльність підприємств і організацій є визначення документальної обґрунтованості розрахунків втраченої вигоди. Тобто, до компетенції експерта-економіста належить лише перевірка документальної обґрунтованості вже складених розрахунків.

Наведені вище приклади свідчать про те, що зміни в законодавчій базі України вимагають внесення відповідних коригувань до існуючих методик проведення судово-економічних експертиз, їх вдосконалення

або розробки нових. Розбіжності між чинною законодавчою базою та “застарілими” методиками може викликати сумніви під час оцінювання висновку експерта щодо його законності та об’єктивності. Тому, як свідчить експертна практика, актуальним є обговорення питання щодо розробки механізму внесення змін до порядку державної реєстрації методик проведення судових експертиз через узгодження секціями НКМР та затвердження Координаційною радою з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України. Відсутність такого механізму може призвести до нагромодження методик.

Список використаної літератури

1. Методика експертного дослідження документів щодо використання бюджетних коштів при закупівлі товарів, робіт і послуг / [уклад.: І.О. Савченко, Н.І. Панченко, І.В. Стрілецька]; Сумське відділення ХНДІСЕ. — Суми, 2007. — 36 с.
2. Про внесення змін до наказу Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 р. № 53/5: наказ Міністерства юстиції України від 26 грудня 2012 року № 1950/5 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
3. Методика вирішення експертних завдань з питань визначення вартості майна підприємств, що приватизуються, та часток у цьому майні власників, що виділяються / [уклад.: В.М. Рогоза, І.В. Болоніна, І.П. Тихоненко, Ю.Г. Василенко, Т.С. Горидько, О.О. Маркіна]; КНДІСЕ. — К., 2004. — 56 с.
4. Про практику застосування законодавства у розгляді справ, що виникають з корпоративних відносин: Рекомендації Президії Вищого господарського суду України від 28 грудня 2007 р. № 04-5/14 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v5_14600-07.
5. Методика проведення судово-економічних досліджень з питань, пов’язаних з визначенням розміру недоодержаного прибутку та інших витрат/ [уклад.: Г.В. Ярошеня, О.В. Кузнецова, І.В. Янікова та ін.]; Севастопольське відділення ХНДІСЕ. — Севастополь, 2012. — 44 с.

**А.П. Смольский, канд. экон. наук,
ст. научн. сотрудник**

*Центр судебных экспертиз и криминалистики
Министерства юстиции Республики Беларусь*

ПРОБЛЕМЫ ВЫЯВЛЕНИЯ ПРИЗНАКОВ КРИМИНАЛЬНОГО БАНКРОТСТВА И ПРОВЕДЕНИЯ СУДЕБНЫХ ЭКСПЕРТИЗ ПО ЭТИМ ВОПРОСАМ

Законодательством многих стран, в т.ч. Украины, Беларуси и России, предусмотрена уголовная ответственность за деяния, связанные с несостоятельностью (банкротством). К таким преступлениям отнесены, фиктивное (ложное) банкротство, сокрытие банкротства (в Украине